

OMSORGEN ER DØD, OMSORGEN LÆNGE LEVE

I begejstringen over den nye dagtilbudslovs kompromis mellem leg og læring gjorde vi i 2018 legen og den legende læring til det grundlæggende for dagtilbuddene. Men måske glemte vi at anerkende omsorgsopgaven, som pædagoger af gode grunde stadig har som hovedidentitet og -aktivitet.

Af CLAUS HOLM,
instituttleder, DPU, Aarhus Universitet

Kai på tre år er et menneske, og alle mennesker er sårbare, altså må Kai være sårbar – og have brug for hjælp i bestemte situationer.

Formuleringen er inspireret af Lev Tolstojs lille roman *Ivan Iljitjs død*, hvor Ivan Iljitj ligger for døden. Selvom han med sin fornuft godt forstår, at almindelige mennesker skal dø, forstår han ikke helt, at det overgår ham. Men han må sande, at også han – ligesom det lille barn – har brug for omsorg. Hans tjener Gerasim hjælper ham med selv så intime ting som afføring. Og Gerasim gør også denne mindre behagelige del af sit arbejde godt. Fordi han er Ivans tjener, men også fordi han er en eksistentielt nærværende tjener med sans for at hjælpe og lindre menneskelig afmagt. Og Ivan Iljitj må ikke uden en vis skam indrømme, at han længes efter at blive kærtregnet og trøstet som et barn.

I de danske dagtilbud skal pædagoger også have en udviklet sans for at hjælpe og give omsorg. De hjælper børn med alt fra trøst, mad, søvn, opmuntring og tryghed til lort i bleen. Det er basal omsorg for barnets primære behov.

Spørgsmålet er, om vi i tilstrækkeligt omfang anerkender denne basale omsorg, som måske er en helt afgørende forudsætning for dagtilbuddenes rolle som et legende lærings- og udviklingsmiljø. I hvert fald lyder beskeden til pædagoger anno 2019, at de især skal sørge for, at børn gennem leg udvikler sig og lærer. Ikke mindst for at blive skoleparate.

Man kan måske i virkeligheden tale om to typer af omsorg. Den ene type orienterer sig mod udvikling af barnet gennem leg og læring, den anden type mod at hjælpe barnet i sårbare situationer – basal omsorg – varetaget af professionelt kærlige pædagoger. Problemet er, at den basale omsorg er kommet under pres i optagetheden af omsorgen for at realisere barnets udviklingskapacitet gennem legende læring. Det er et problem af to årsager.

Det er et problem, fordi det giver et skævt billede af, hvad der faktisk foregår i danske dagtilbud – basal omsorg er en bærende og vigtig del af det pædagogiske arbejde. Og det er et problem, fordi omsorgen for barnets fysiske og følelsesmæssige behov ikke alene er udtryk for basal menneskekærlighed og afgørende for barnets dannelse som socialt individ, men også en forudsætning for barnets videre muligheder for udvikling i bred betydning. I den forstand bliver denne basale omsorg også en forudsætning for, at barnet er parat til at lære.

Problemet ses både i ændringerne i lovgrundlaget for dagtilbuddene og i erfaringerne fra pædagogernes praksis. Lovgrundlaget først. I maj 2018 vedtog alle Folketingets partier minus Enhedslisten Lov om ændring af dagtilbudsloven.

I paragraf 7, stk. 1 står, at 'dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.'

Dernæst – i paragraf 7, stk. 2 – står, at dagtilbud 'i samarbejde med forældre skal

give børn omsorg og understøtte det enkelte barns trivsel, læring, udvikling og dannelse og bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst.'

Begejstringen – også min egen – for den nye lov var stor. Endelig var et kompromis mellem leg og læring fundet. Men i dag må vi give det en eftertanke. Situationen er jo, at dagtilbudsloven udnævner legen og den legende læring, ikke omsorgen, som det grundlæggende. Og spørgsmålet er, om omsorgen har fået for lille en plads. Noget tyder på det. I hvert fald ser det ud til, at der er uoverensstemmelse mellem praksis og lov.

Ser vi på forskningen i de danske dagtilbud, så tyder resultaterne på, at pædagogerne godt ved, at balancen mellem omsorgsmiljø og legende læringsmiljø har flyttet sig til fordel for sidstnævnte. Men det er samtidig klart, at pædagogerne identificerer sig med at være professionelle omsorgsgivere. Det er senest dokumenteret i rapporten *Virkningsfuldt pædagogisk arbejde i dagtilbud* (skrevet af professor Charlotte Ringsmose og lektor Lone Svinth). Personalet i de 20 dagtilbud, som indgik i undersøgelsen, var ikke optaget af læring og af at gøre børn skoleparate. De var primært optaget af omsorg, nærvær og tryghed. Altså af at varetage omsorgsopgaver, der tog tid fra det 'rigtige' pædagogiske arbejde med læreplaner, sprogstimulering og aktiviteter med fokus på børns læring og sociale udvikling.

Mere generelt ser vi blandt pædagoger og dagtilbudsforskere en tendens til at efterlyse og formulere et professionelt omsorgsprog. Det gør de ud fra en anerkendelse af, at omsorg – på linje med legen – er grundlæggende for børns fysiske og følelsesmæssige trivsel. Budskabet er, at udviklings- og læringsbegrebet ikke kan stå alene. Det kan ikke undvære omsorgsbegrebet, når det fx gælder de mindste børns behov.

Dagtilbud er – og bør være – såvel et omsorgs- som et legende læringsmiljø. Professionelt kærlige pædagoger er eksperter i at drage omsorg for begge dele.

